

รูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ
ด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ*
THE SOCIAL SKILL DEVELOPMENT MODEL OF HANDS ON IN
KNOWLEDGE-BASED SERVICE OF RAJAMANGALA UNIVERSITY OF
TECHNOLOGY SUVARNABHUMI

จิตาภา เร่งมีศรีสุข

Jidapa Rangmeseesrisuk

นันทยา คงประพันธ์

Nuntaya Kongprapun

ชนิตาภา กระแจจันท์

Chanidapa Krahaechan

ชาสินี สำราญอินทร์

Chasinee Samranin

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Thailand

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธम्मสุทโธ (พรสุทธชัยพงศ์)

Phrakhubaidika Aphichat Dhammasuddho (Pornsuttichaipong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College), Thailand

E-mail: dr.jidapa111@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ใช้เครื่องมือการวิจัยเป็น แบบสอบถาม จำนวน 375 ชุด การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 17 คน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างผลผลิตมีบัณฑิตนักปฏิบัติด้านการบริการฐานความรู้ ประกอบด้วยทักษะทางสังคม เป็นความสามารถในการปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกกับผู้อื่น โดยมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการนำตนเอง เป็นการสร้างทักษะเชิงองค์รวมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มี 5 Q คือ 1) IQ (Intelligence Quotient) ความฉลาดทางสติปัญญาในการคิด วิเคราะห์การคำนวณ และการใช้เหตุผล 2) EQ (Emotional Quotient)

* Received 12 September 2019; Revised 28 December 2019; Accepted 30 December 2019

ความฉลาดทางอารมณ์ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น และ มองโลกในแง่ดี มีวิธีคิดตามหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มี 3) SQ (Social Quotient) ความฉลาดทางสังคมที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีใจเปิดกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งต้องไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มี 4) AQ (Advisory Quotient) ความสามารถในการเผชิญปัญหาด้วยการใช้ปัญญาของตนเอง ด้วยการเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยไม่โทษสังคม และบัณฑิตต้องมี 5) MQ (Merit Quotient) คุณธรรมเป็นแนวความคิดที่ดีเป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี ความดีงามที่มาจากจิตใจที่ดีและจริยธรรมเป็นการประพฤติที่ดีงามที่มาจากจิตใจอันดีงามของบัณฑิตที่เกิดจากการปลูกฝังจากการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ทักษะทางสังคม, บัณฑิตนักปฏิบัติ, บริการฐานความรู้

Abstract

This study is a mixed methods research with an objective to present a model for the development of social skills of hands-on in knowledge base service of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi. The instruments were 375 questionnaires, in-depth interviews of 17 people and group conversations of 12 people. The research found that the model of productivity of hands-on in knowledge base services consisted of social skills which is the ability to adapt, create a positive relationship with others with good human relations, leadership, ability to lead oneself as to build holistic skills in working with others in 5 Qs as follows: IQ (Intelligence Quotient), - Cognitive intelligence in analytical thinking, calculation and reasoning; EQ (Emotional Quotient) - Emotional intelligence to understand emotions of oneself and others and be optimistic as a way of thinking according to the principle of Brahmavihara 4 (kindness, compassion, sympathetic, equanimity) to live together happily with others; SQ (Social Quotient) - Social intelligence to live with others, be open-minded and accept the opinions of others and must not abuse each other; AQ (Advisory Quotient) ; MQ (Merit Quotient) - Ability to challenge problems by using their own intelligence by learning from the happened scenario and taking action to solve various problems without condemning society. For this, hands-on must have merit as a good idea of framework to behave well, goodness from kind

heart and ethics which is good behavior that comes from the kind heart of graduates that are caused by the implantation of teaching in university.

Keywords: Development Model, Social Skill, Hands On, Knowledge-Based Service

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทย ให้เป็นไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง เศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้น ภาคบริการมากขึ้น “ประเทศไทย 4.0” เป็นการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยน จากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและ เทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้อง ร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็น ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้อง ให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิด ใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง ในการพัฒนาประเทศ และขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่งคั่ง มั่นคง และ ยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์รัฐบาล เป็นรูปแบบที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษา (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2560)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ก็เป็นสถาบันทางการศึกษาที่ให้ความ สำคัญอย่างยิ่งยวดในการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยให้มีความพร้อมในการเป็น พลเมืองของประเทศที่มีศักยภาพเพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้มีการ กำหนดทิศทางการพัฒนาบัณฑิตอย่างชัดเจน โดยมีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำด้าน วิชาชีพและเทคโนโลยีเพื่อชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ มีพันธกิจ การผลิตบัณฑิตที่มี คุณภาพ การสร้างงานวิจัยนวัตกรรม การบริการวิชาการสู่สังคมชุมชน การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการบริหารจัดการที่ทันสมัย ด้วยหลักธรร มาภิบาล และที่สำคัญมีการสร้าง บัณฑิตให้มีอัตลักษณ์ ให้เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติที่เป็นคนดี มี ความรู้ รักสู้งาน “บัณฑิตนักปฏิบัติ” ในความหมายของราชมงคล ที่ยึดเป็นแนวคิดนั้นได้น้อม รับมาจาก พระบรมราชาวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม หาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตของราชมงคล ในปี

พ.ศ. 2525 จึงได้มีการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตนักปฏิบัติที่ดี ประกอบด้วย 1) นักปฏิบัติ มีคุณลักษณะ คือ การเป็นนักปฏิบัติที่ดี 2) คนดี มีคุณลักษณะ คือ เป็นผู้มีความประพฤติดี จริยธรรม 3) มีความรู้ มีคุณลักษณะ คือ เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ มีความรอบรู้ ทันสมัย สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ 4) รักสุ้งงาน มีคุณลักษณะ คือ มีความรับผิดชอบ มีวินัย มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง พอประมาณ รักการทำงานและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตในการทำงาน (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2560) ซึ่งในมหาวิทยาลัยเองมีการพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยีที่ชัดเจน แต่ยังคงขาดกระบวนการซึ่งการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ ที่มีความเป็นรูปธรรม ดังคำพูดที่ว่า “สังคม ต้องการคนที่มีความรู้ คู่คุณธรรม” การที่จะได้มาซึ่ง ทักษะทางสังคม (Social Skill) ของความเป็นบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัย แนวทางเชิงกระบวนการ หรือขั้นตอนในการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิต เพื่อการออกแบบระบบหลักสูตร การเรียนการสอนและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้บัณฑิตมีพัฒนาการสัมฤทธิ์ผลการเรียนรู้ในทุกด้านพร้อมกันไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะดำเนินการศึกษาระบบการผลิตบัณฑิตที่มีศักยภาพ เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ให้เป็นที่ต้องการของสังคม เน้นบัณฑิตผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการสร้างคุณลักษณะทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม มี 4 ขั้นตอน คือ 1) วิเคราะห์ความตรงเชิงพิไนจ : face Validity หาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruency : IOC) ซึ่งจะต้องมีค่าตั้งแต่ .06 ขึ้นไป 3) หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าเท่ากับ 0.970 4)

นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) และแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ความตรงเชิงพินิจ 2) หาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหา (Content validity) และโครงสร้าง (Construct validity) ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ซึ่งจะต้องมีค่าตั้งแต่ .06 ขึ้นไป และ 3) ปรับปรุงและนำไปใช้จริง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย นักศึกษา มทรส. จำนวน 4 ศูนย์พื้นที่ จำนวน 3,251 คน กำหนดขนาดตัวอย่างคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกจากผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษา และผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 17 คน และ กลุ่มที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) โดยผู้วิจัยคัดเลือกจากผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษา และผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 12 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ตามเกณฑ์การวัดชนิดประมาณค่าตัดสินระดับความคิดเห็นสำหรับการตอบที่เป็นมาตรฐานค่า 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และ สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอเป็นความเรียงต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 คุณลักษณะทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ในภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานคุณลักษณะบัณฑิตนักปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ในภาพรวม ($\bar{X} = 3.75$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน จะพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความต้องการของสังคมต่อบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้

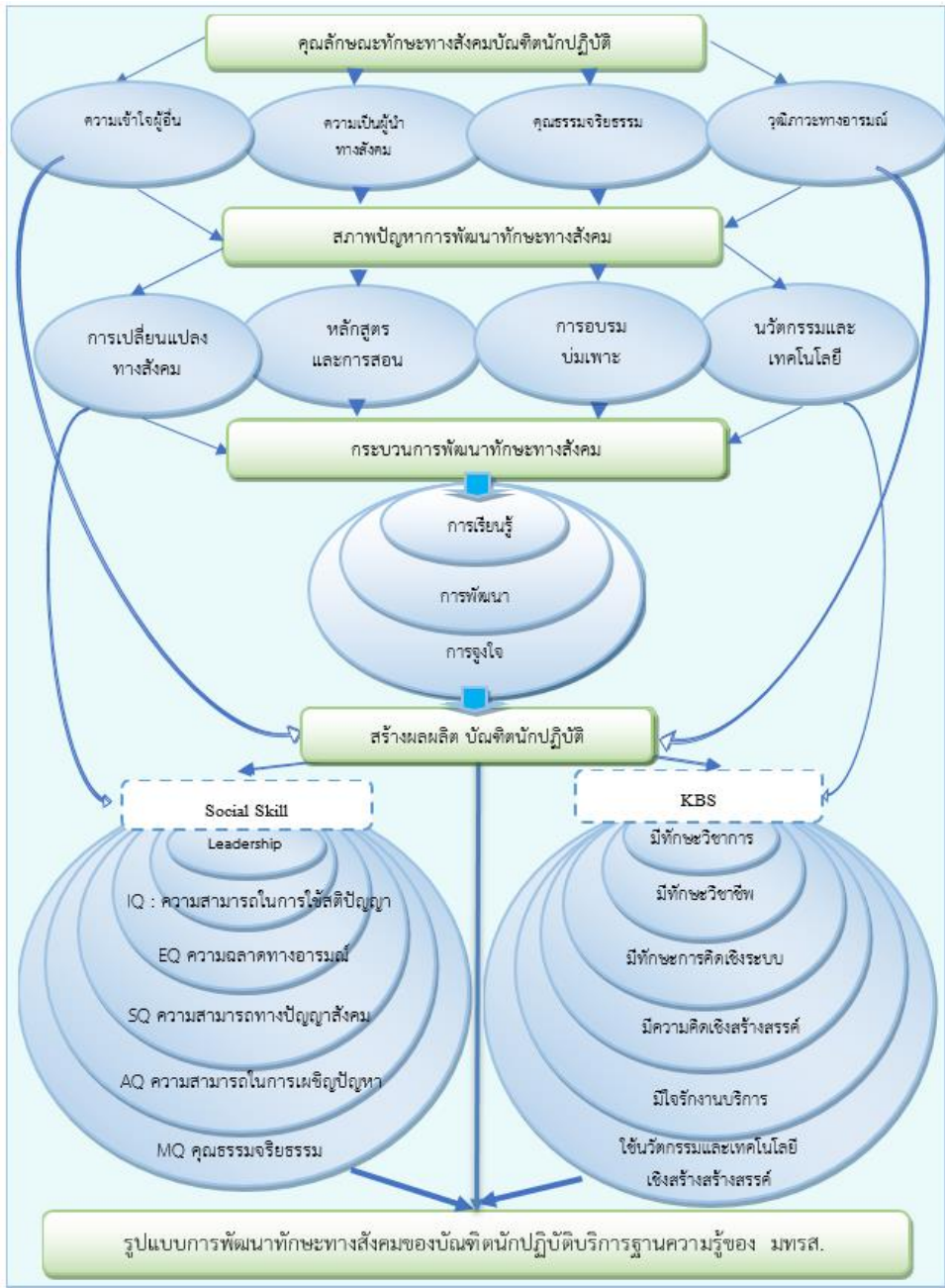
($\bar{X} = 3.83$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านผลผลิตของบัณฑิตนักปฏิบัติกับด้านกระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 3.78$) อยู่ในระดับมาก และด้านสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.61$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติด้านบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ พบว่า กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติด้านบริการฐานความรู้ นั้นควรมี 3 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ต้นน้ำ เริ่มต้นเป็นการแนะแนว แนะนำถึงความเป็นบัณฑิตนักปฏิบัติ มีอัตลักษณ์ “บัณฑิตนักปฏิบัติที่เป็นคนดี มีความรู้ รักสู้งาน” ขั้นตอนที่ 2 กลางน้ำ เมื่อนักศึกษาเข้ามาศึกษาแล้วมี 6 ปัจจัยสำคัญ คือ 1) มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการสอนการบริการฐานความรู้ เน้นหนักในเรื่องของความรู้ที่ลึกซึ้งในสาขาที่ตนเองเลือกเรียน พร้อมกับทักษะที่นำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ได้ในการปฏิบัติงาน 2) การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการทำงานจริง และเสริมรายวิชาด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นและเหมาะสมกับสาขาที่นักศึกษาเลือกเรียน 3) การพัฒนาทักษะของอาจารย์ทางวิชาการ เข้าใจนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 พร้อมกับวิชาชีพใหม่ในศตวรรษนี้ 4) การจัดให้มีการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม ภาษา ภาวะผู้นำ การทำงานเพื่อสังคม การสื่อสารที่ต้องใช้ภาษาทั้งภาษาไทย และภาษาสากล 5) การเสริมสร้างแรงจูงใจความเป็นบัณฑิตนักปฏิบัติ ที่ต้องมีการเชิดชูการทำความดี การเป็นผู้เสียสละ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับความดี และ 6) การสร้างความเข้าใจให้สายสนับสนุนในการให้บริการที่เน้นการอำนวยความสะดวกให้การจัดการเรียนการสอนรุ่นไหลบรรล่วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย ขั้นตอนที่ 3 ปลายน้ำ กลไกสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่ตรงความต้องการของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน มี 4 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การสร้างเครือข่ายผู้ใช้บัณฑิต ภาครัฐ และเอกชน ที่มีความต่อเนื่องทั้งในระดับมหาวิทยาลัย 2) ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตอย่างต่อเนื่อง 3) การสร้างเครือข่ายบัณฑิตของมหาวิทยาลัย และ 4) การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นฐานในเก็บรวบรวมข้อมูลบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วมีงานทำ ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติด้านบริการฐานความรู้

วัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติ ด้านบริการ ฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

จากแผนภาพอธิบายได้ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ คุณลักษณะทักษะทางสังคมบัณฑิตนักปฏิบัติ สภาพปัญหาการพัฒนาทักษะทางสังคม กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคม สร้างผลผลิต บัณฑิตนักปฏิบัติ

อภิปรายผล

การพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้ เป็นสิ่งที่สำคัญและมีความท้าทายของมหาวิทยาลัยที่จะสร้างบัณฑิตที่มีคุณสมบัติครบทั้งด้านวิชาการที่ต้องมีการศึกษาถ่ายทอดให้กับนักศึกษาอย่างลึกซึ้งและทันสมัย ด้านวิชาชีพชีวิตที่ต้องมีการฝึกอบรมเฉพาะให้มีการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ประการที่ 1 คุณลักษณะทักษะทางสังคมบัณฑิตนักปฏิบัติ คือ ความเข้าใจผู้อื่นของบัณฑิตเมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเป็นผู้นำทางสังคมที่ต้องมีความกล้าในการแสดงออกสิ่งที่ดี เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำตนเองให้เป็นคนดีและนำสังคมได้ในการปฏิบัติสิ่งดีงามให้กับมหาวิทยาลัยกับชุมชน และกับสังคม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ความยับยั้งชั่งใจในการดำรงชีวิต สอดคล้องกับ ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ ที่กล่าวไว้ว่า ทักษะทางสังคมมีส่วนช่วยพัฒนาบุคคลและสังคม มีส่วนช่วยพัฒนาบุคคล ได้แก่ การที่ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น ตลอดจนนำไปแสวงหาความรู้ใหม่ด้วย มีส่วนช่วยพัฒนาสังคม ได้แก่ การที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้และพัฒนาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ประการที่ 2 สภาพปัญหาการพัฒนาทักษะทางสังคมในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หลักสูตรและการสอนต้องมีการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการอบรมเฉพาะที่มุ่งเน้นการสร้างวิถีคิดของนักศึกษาให้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ได้ทั้งในการเรียนและการดำรงชีวิต มีการมุ่งเน้นการเรียนการสอนที่นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้พร้อม ๆ กับการสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้เทคโนโลยีที่มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ต้องเลือกใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง (ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์, 2553) สอดคล้องกับ วอลทอลล์ โคโนลด์ และเพียนต้า (Walthall; Konold; & Pianta) ได้ศึกษาระบบการให้คะแนนทักษะทางสังคม (The Social Skills Rating System : SSRS) โดยจัดให้มีผู้ประเมินหลายคนทำการประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความสามารถทางสังคม และการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคม ประการที่ 3 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคม ที่ต้องกระบวนการสร้างการเรียนรู้ การพัฒนา และการจูงใจ ทั้งอาจารย์ผู้สอนที่ต้องมีการพัฒนาทักษะการสอน การเรียนรู้พัฒนาตนเองให้เข้าใจรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง อีกทั้งต้องมีการทักษะในเสริมแรงจูงใจให้การเรียนการสอนของตนน่าเรียนเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ซึ่งหากอาจารย์ภูมิรู้ ทักษะที่เหมาะสมกับการสร้างการเรียนรู้ การพัฒนา และการไปนั่งในใจ นักศึกษาให้อยากเรียนรู้ก็จะเกิดกระบวนการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับบัณฑิตในปัจจุบัน (Walthall, J. C.; Konold, T. R.; & Pianta, R. C., 2005) สอดคล้องกับ พัชรี ประจัญ ได้

ศึกษาการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม : ประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินเสริมสร้างพลังอำนาจ พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคมมีทักษะทางสังคมหลังการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจอยู่ในระดับดี ส่วนนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคมมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ก่อนการได้รับการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม ประการที่ 4 การสร้างผลผลิต มีบัณฑิตนักปฏิบัติด้านการบริการฐานความรู้ ที่ประกอบด้วยทักษะทางสังคมเป็นความสามารถในการปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกกับผู้อื่น โดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสม เช่น ทักษะการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ทักษะการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น มีภาวะผู้นำ เป็นความสามารถในการนำตนเอง และนำกลุ่มในการทำงานเป็นทีม (พัชรี ประจัญ, 2556) สอดคล้องกับ Goleman ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคม ที่ต้องมีความเป็นผู้นำ (Leadership) สามารถผลักดันและชักนำบุคคลและกลุ่มคนได้ดีการโน้มน้าว (Influence) มีอิทธิพล และสามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม และต้องการสื่อสารที่ดี (Communication) เปิดใจกว้างในการรับฟัง และสื่อสารโต้ตอบด้วยความชัดเจนและน่าเชื่อถือ ซึ่งจะเป็นการสร้างทักษะเชิงองค์รวมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มี 5 Q คือ IQ : ความฉลาดทางสติปัญญา เป็นความสามารถในการคิด วิเคราะห์ การคำนวณ (Goleman, Daniel, 1998) สอดคล้องกับ ดารารวรรณ กล่อมเกลี้ยง หน้า 11 ที่กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็น 1 ใน 3 ของสิ่งนำไปสู่ความสำเร็จของชีวิต โดยงานวิจัยทางจิตวิทยาได้แสดงไว้ว่าเป็นจริง คนที่เรียนได้เกรด C+ อาจมีเงินเดือนหรือตำแหน่งงานที่สูงกว่าคนที่เรียนได้เกรด A- ถ้าเขามีทักษะทางสังคมเหนือกว่า และ IQ หรือความฉลาดนั้น เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการทำงานได้ ส่วนประการสุดท้ายจะมาจากความทะเยอทะยาน ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะงาน กิจกรรม ที่บุคคลนั้น เลือกระทำ และการใช้เหตุผล EQ : ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุม อารมณ์และยับยั้งชั่งใจตนเองและแสดงออกอย่างเหมาะสม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักรอคอย รู้จักกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส และ มองโลกในแง่ดี มีวิธีคิดตามหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) จะช่วยเสริม EQ ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (ดารารวรรณ กล่อมเกลี้ยง, 2546) สอดคล้องกับ อุษณีย์ โพธิสุข ได้กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะสำคัญที่ทำให้คนประสบความสำเร็จในชีวิตในอนาคตได้ ทักษะทางสังคมจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของความสามารถทางความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ของมนุษย์ มี SQ ความฉลาดทางสังคมที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ของนักศึกษา ที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมสังคมด้วยกัน ไม่คิดว่าตนเองเหนือกว่าใคร ต้องมีใจเปิดกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งต้องไม่ เบียดเบียนซึ่งกันและกัน (อุษณีย์ โพธิสุข, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับ สุขุมาล

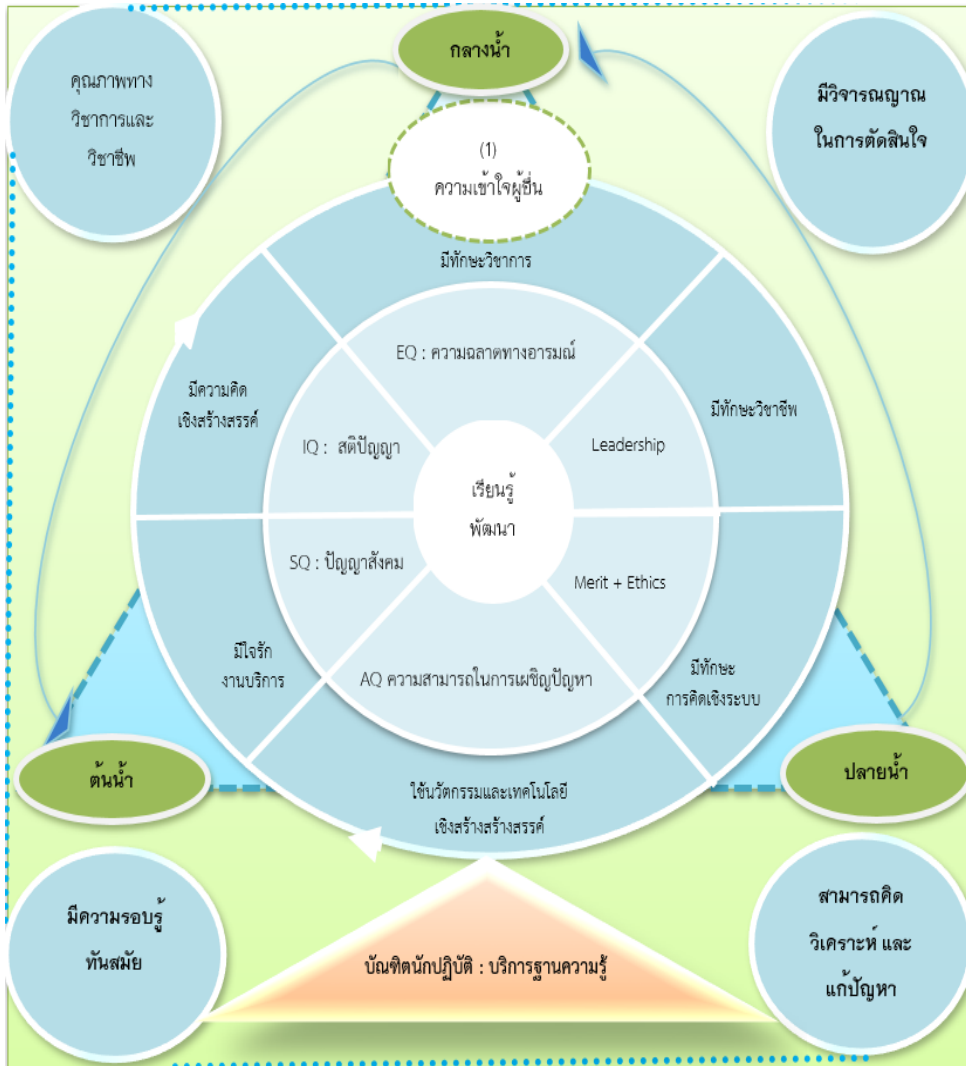
เกษมสุข กล่าวถึง ทักษะทางสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่สามารถที่จะอยู่ได้ตามลำพัง ต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคมที่จะต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ตั้งแต่สังคมการทำงาน จนถึงสังคมชุมชน ประเทศและโลก ทุกสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัยกันซึ่งต้องอาศัยทักษะทางสังคม ทักษะทางสังคมมีความสำคัญทั้งทางด้านส่วนบุคคล และทางด้านสังคม สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ ให้แนวคิดว่าการจะให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพื่อนำไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชีวิตประจำวัน เนื้อหาสาระที่ต้องเรียนรู้ คือ ความรู้พื้นฐานทักษะอาชีพ ทักษะการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และทักษะทางสังคม เพื่อการประสานสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งทักษะเหล่านี้ คือ ทักษะชีวิต (Life Skills) ที่ทุกคนต้องมีความรู้ และเรียนรู้อยู่ทุกขณะของชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) และสอดคล้องกับวรรณสวัสดิ์ อุทัยพันธ์ ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะบริหารธุรกิจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาทักษะทางสังคมสูงขึ้น ภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ในด้านทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจร่วมกัน และการรับรู้ที่ดีต่อตนเอง และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ บัณฑิตต้องมี คุณธรรม จริยธรรม คุณธรรม เป็น แนวความคิดที่ดีเป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี ความดีงามของคนมีความรู้ดี ความสามารถดี ความประพฤติดี ทำให้คนมีคุณภาพที่มาจากจิตใจที่ดี และจริยธรรมเป็น พฤติกรรมอันเกิดมาจากความเป็นผู้มีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ เสียสละ เพื่อการประพฤติที่ดีงามที่มาจากจิตใจอันดีงามของบัณฑิตที่เกิดจากการปลูกฝังจากการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย (วรรณสวัสดิ์ อุทัยพันธ์, 2540) สอดคล้องกับอำพัน จารุทสนางกูร ได้ศึกษาการฝึกทักษะทางสังคมแบบกลุ่มและแบบรายบุคคลที่มีต่อการแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจผู้ป่วยทางจิตเวชของพยาบาลเทคนิค โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร พบว่า พยาบาลเทคนิคกลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะทางสังคมแบบกลุ่ม และพยาบาลเทคนิคกลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะทางสังคมแบบรายบุคคล มีการแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจผู้ป่วยจิตเวชสูงขึ้น ประการที่ 4 คุณลักษณะบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้มีหลักวิชาการ การปฏิบัติที่จะต้องได้รับการฝึกฝนทั้งใจและกาย และต้องเป็นนักปฏิบัติงานที่มีหลักวิชาที่มีทักษะวิชาชีพที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีการปรับปรุงตัวเองให้มีการพัฒนาก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา (อำพัน จารุทสนางกูร, 2541) สอดคล้องกับอัจฉรา ไชยบุลย์ ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนิสิตนักศึกษาปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต พบว่า แนวคิดหรือหลักการในการพัฒนาทักษะทางสังคมของนิสิตนักศึกษา อันประกอบด้วยพฤติกรรมบ่งชี้ทักษะทางสังคม 5 ด้าน หลักสำคัญ 7 ประการ คือ นโยบายของสถาบันอุดมศึกษา หลักการและวัตถุประสงค์ เป้าหมายการพัฒนา หน่วยงานที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาทักษะทางสังคม กิจกรรม/โครงการ และการประเมินผล โดยนักศึกษานั้นต้อง ใส่ใจศึกษาทั้งทางลึก

และทางกว้าง เป็นบัณฑิตที่มีทักษะการคิดเชิงระบบในการลำดับขั้นตอนในการใช้ชีวิต การเรียน การทำงาน ที่มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างความแตกต่างในการทำงาน การแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ (อัจฉรา ไชยูปถัมภ์, 2550) สอดคล้องกับแนวคิด สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ กล่าวว่า การบริการฐานความรู้ คือ การบริการสมัยใหม่ ที่จะเปลี่ยนการบริการรูปแบบเดิมเป็นการบริการที่ทันสมัยและมีรูปแบบใหม่ โดยต้องมีการพัฒนาทักษะแรงงาน เพื่อให้แรงงานมีทักษะที่ดีและมีคุณภาพ ผลที่จะตามมาก็คือ เมื่อแรงงานมีทักษะการทำงานที่สูงขึ้นแล้ว งานที่ทำก็จะออกมาดีขึ้น รวมทั้งอัตราค่าแรงงานหรือเงินเดือนก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายได้ของคนในประเทศเพิ่มขึ้น ชั้นกลางในประเทศขยายใหญ่ขึ้น ความเหลื่อมล้ำในสังคมลดลงก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศ ตัวอย่างเช่น การบริการที่ต้องการจะพัฒนาให้แรงงานสามารถทำได้ โดยเฉพาะการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานรอบใหม่ที่จะช่วยทำให้ไทยก้าวเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ อย่างแท้จริง (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้ ประกอบด้วยทักษะทางสังคม เป็นความสามารถในการปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกกับผู้อื่น โดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสม เช่น ทักษะการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ทักษะการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น มีภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการนำตนเอง และนำกลุ่มในการทำงานเป็นทีม โดยมีอิทธิพลต่อกัน ซึ่งจะมี ผู้นำ ผู้ตามและสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นการสร้างทักษะเชิงองค์รวมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มี 5 Q คือ IQ : ความฉลาดทาง

สติปัญญา เป็นความสามารถในการคิด วิเคราะห์ การคำนวณ และการใช้เหตุผล EQ : ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีวิธีคิดตามหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) จะช่วยเสริม EQ : ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข SQ : ความฉลาดทางสังคมที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ของนักศึกษา ที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกัน AQ : ความสามารถในการเผชิญปัญหาด้วยการใช้ปัญญาของตนเอง ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ด้วยการเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยไม่โทษสังคม ทำร้ายสังคม และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ บัณฑิตต้องมี คุณธรรม จริยธรรม คุณธรรม เป็นผู้ที่มีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ เสียสละ เพื่อการประพฤติดีที่งามที่มาจากจิตใจอันดีงามของบัณฑิตที่เกิดจากการปลูกฝังจากการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

สรุป

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งเน้นการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิตนักปฏิบัติบริการฐานความรู้ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในมหาวิทยาลัย ซึ่งในการวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ในการเสริมสร้างและพัฒนาบัณฑิตนักปฏิบัติ ได้แก่ ประการที่ 1 คุณลักษณะทักษะทางสังคมบัณฑิตนักปฏิบัติ ประการที่ 2 สภาพปัญหาการพัฒนาทักษะทางสังคมในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประการที่ 3 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคม ที่ต้องกระบวนการสร้างการเรียนรู้ การพัฒนา และการจูงใจ ประการที่ 4 การสร้างผลผลิต มีบัณฑิตนักปฏิบัติด้านการบริการฐานความรู้ ที่ประกอบด้วยทักษะทางสังคม เป็นความสามารถในการปรับตัว การสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกกับผู้อื่น โดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสม เช่น ทักษะการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ทักษะการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น มีภาวะผู้นำ เป็นความสามารถในการนำตนเอง และนำกลุ่มในการทำงานเป็นทีม และการสร้างทักษะเชิงองค์กรในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มี 5 Q คือ IQ : ความฉลาดทางสติปัญญา EQ : ความฉลาดทางอารมณ์ มีวิธีคิดตามหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) มี SQ : ความฉลาดทางสังคม มี AQ : ความสามารถในการเผชิญปัญหาด้วยการใช้ปัญญาของตนเอง และมีคุณธรรม และจริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านวิชาการ ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคมของบัณฑิต
2. ด้านนโยบาย ควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาบัณฑิตให้มีศักยภาพทั้งทางด้านทักษะทางสังคมและทักษะทางด้านวิชาชีพ อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

3. ด้านเศรษฐกิจ เป็นการสร้างความเข้มแข็งในการสร้างบัณฑิตให้มีทักษะการใช้ชีวิต และเป็นการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพและเกิดการขับเคลื่อนธุรกิจของประเทศ

4. ด้านสังคมและชุมชน สังคมต้องการบัณฑิตอันเป็นปัญญาชนมีความพร้อมทั้งวิชาชีพ และทักษะการใช้ชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมกับทุกคนในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *กระทรวงศึกษาธิการ 109 ปี พิมพ์เป็นที่ระลึกงานวันคล้าย วันสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ ครบรอบ 109 ปี*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ดาราวรรณ กล่อมเกลี้ยง. (2546). การสร้างแบบวัดทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวัดผลการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์. (2553). ผลการใช้เกมการเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรี ประจัญ. (2556). การพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางสังคม : ประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินเสริมสร้างพลังอำนาจ. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 1(1), 78-89.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. (2560). *ประวัติความเป็นมา*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2560 จาก <https://www.rmutsb.ac.th/2016>
- วรรณสวัสดิ์ อุทัยพันธ์. (2540). ผลของกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2560). *บทสำรวจงานวิจัยไทยเรื่อง กับดักรายได้ปานกลาง*. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2560 จาก <http://www.knowledgefarm.in.th>.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560). *ประเทศไทย 4.0 สร้างเศรษฐกิจใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 10 มิถุนายน 2560 จาก <https://www.excise.go.th>.
- อัจฉรา ไชยูปถัมภ์. (2550). การพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนิสิตนักศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย.
- อำพัน จารุทัศน์นางกูร. (2541). การเปรียบเทียบผลของการฝึกทักษะทางสังคมแบบกลุ่ม และแบบรายบุคคลที่มีต่อการแสดงความคิดเห็นออกเห็นใจผู้ป่วยจิตเวชของพยาบาลเทคนิค

- โรงพยาบาลสมเด็จพระยา. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2545). *สร้างเด็กให้เป็นอัจฉริยะ เล่มที่ 5 : E.Q. ปัญหาหนักของมนุษยชาติ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- Goleman, Daniel. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Walshall, J. C.; Konold, T. R.; & Pianta, R. C. (2005). Factor Structure of the social skills rating system across children gender and ethnicity. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 5(1) , 201-215.